

Pál Gábor¹

A politikai erőszak problematikája: a tudományos vizsgálódás kiindulópontjai

A téma különlegessége:
érzékenység és érvényesség a vizsgálatokban

A politikai erőszak különleges kutatási téma. Különlegessége egyrészt (1) abból adódik, hogy a traumatikus élettapasztalatokat eredményező társadalmi jelenségek egyike. Mint ilyen, az átlagosnál jóval nagyobb mértékű érzékenységet, empátiát és felelősségérzetet igényel a tudósok részéről – akárcsak a szegénység, a betegség, a gyász vagy a katasztrófák kérdéskörének vizsgálata. Ajánlatos észben tartani, hogy ami a kutatás során elméleti reflexióra csábító fogalmi absztrakcióként jelentkezik, az elsődlegesen empirikusan létező jelenség. A politikai erőszak a 21. században is makacsul jelen lévő, kiirthatatlannak tűnő, húsba vágó, fájdalmas, nyomorító, véres valóság jelentős embertömegek számára.

A téma különlegességének másik (2) összetevője, hogy a politikai erőszak kizárólag emberi tevékenység eredményeként létezik: emberek döntései, szavai, tettei hozzák létre. Ez még a korábban említett körből is valamelyest kiemeli, és leginkább a destruktív társas jelenségek, a káros kapcsolati viselkedésmódok, illetve a bűnözés jelenséggöréihez teszi hasonlatossá. A politikai erőszaknak nemcsak áldozata van, hanem elkövetője is – ráadásul ezek a szerepek alkalomadtán keveredhetnek. A kutatónak tehát nem csupán az áldozat perspektívájához kell tudnia megfelelően (vagyis etikusan és empatikusan) viszonyulni, hanem az elkövetőéhez is. De hogy ez a „megfelelő viszonyulás” az elkövető esetében mennyiben jelent normatív (azaz kritikus vagy elfogadó) pozíciót, esetleg semleges, deskriptív hozzáállást, esetleg ezek valamilyen arányú ötvözetét, azzal kapcsolatban már szinte lehetetlen univerzális tudományfilozófiai és tudományetikai elveket megfogalmazni. Erre a problémára lényegében már csak egyedi, a kutató

¹ Egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Kormányzástani és Közpolitikai Tanszék. Kapcsolat: palgabor@uni-nke.hu.

személyes meggyőződésétől, illetve az adott konkrét vizsgálati tárgytól, esettől, és kontextustól függő megoldások léteznek.²

A téma különlegességének harmadik (3) komponense, hogy a tudósnak nincs felette értelmezési monopóliuma. Sőt, még az sem jelenthető ki teljes biztonsággal, hogy az általa adott leírás érvényessége meghaladná az áldozatét, az elkövetőét vagy a szemtanúét. Bár egy járványhelyzet elemzésekor a virológia, az epidemiológia vagy a modellezéssel foglalkozó járványmatematika megállapításai mind ismeretelméleti, mind gyakorlati szempontból megelőzik a nem professzionális (hétköznapi, babonás, ezoterikus) tudásformák elképzeléseit, és egyértelműen értékesebbnek bizonyulnak azoknál, a politikai erőszak tudományos kutatásáról ez nem igazán mondható el. Bonyolult episztemológiai kérdés, hogy egy merőben „adatalapú”, nagyszámú megfigyelést összegző és bizonyos tudományos távolságból megfogalmazott tanulmány valóban többet mond-e a történet testközelből megtapasztaló érintettek (túlélők, gyilkosok, megfigyelők) beszámolójánál. Sőt, egyáltalán tényleg arról beszél-e, ami az érintettek számára fizikai és pszichikai síkon lezajlott; ami – fenomenológiai szinten – ténylegesen történt. A mainstream, természettudományos sztemderdeket követő kutatások jelképes szikéjének éle tehát többnyire kicsorbul ezen a tárgyon. A kizárólagosigazság-generálás ethosza, a „felülnézeti perspektíva” magasabbrendűsége és a módszertani validitás követelménye (vagyis az, hogy a tudós valóban azt vizsgálja, méri/elemzi, amit fogalmilag körülhatárolt) egyaránt bizonytalanra válik a politikai erőszak ilyesfajta megragadása során. És ez több, illetve más, mint ami egy megtapasztalható jelenség magasabb absztrakciós szinten való szemléléséből szükségszerűen következhetne. Itt nagyon nagy a veszélye annak, hogy a szigorú tudományos sztemderdeket követő leírás nem csupán kiemeli a jelenséget a természetes közegéből, és leszakítja a tényleges tapasztalatokról, hanem valami egészen mássá alakítja azt. Az absztrahálás, az objektívizálás, az operacionalizálás és a kvantifikálás ugyanis éppen a jelenség intenzitását, nyersességét, brutalitását tünteti el – vagyis azt az összetevőt, amelyet az érintettek rendre annak leglényegesebb, legmeghatározóbb vonatkozásaként említenek. Mindez abból következik, hogy az erőszak többszereplős, traumatizáló társas történet. Egyfajta archetipikus emberi dráma, amelyre más, traumatikus eseményekhez képest is hatványozottan igaz, hogy a tapasztalat integráns része a megfigyelt társadalmi jelenségnek. A szubjektív összetevő, vagyis az erőszak megélése, elszenvedése és elkövetése nem vonható ki annak érvényességre törekvő megfigyeléséből. A politikai erőszak kapcsán tehát egyáltalán nem kívánatos, hogy a tudós az érintettek *helyett* beszéljen. Sokkal inkább megfelel a jelenségkör sajá-

² A téma kutatói számára, ha egyértelmű útmutatással nem is, de megfontolandó szempontokkal azért szolgálhat a kriminológia, a hadtudomány, vagy a biztonságpolitika (tudomány)etikai és (tudomány)filozófiai gyakorlata.

tosságainak, ha a kutató teret ad az áldozatok, az elkövetők és/vagy a szemtanúk beszámolóinak, és *velük együtt* megszólalva vezeti elő a megállapításait. A kérdés „alulnézetből” való tárgyalása, a mikroperspektíva itt kifejezetten értékes, hiszen lehetővé teszi, hogy a jelenséget a maga komplex valóságában vizsgálhassuk.

A kutatás kihívásai: látszólagos dilemmák és lehetséges megoldások

A fentiek nyomán nem lesz meglepő, hogy a választható kutatási stratégiák dilemmája (1) a szerző megítélése szerint milyen módon oldható fel. Jelen sorok írójának mély meggyőződése, hogy a politikai erőszak vizsgálatakor a kvantitatív stratégia – önmagában – elszegényíti, sőt a kifejezés minden lehetséges értelmében „vértelenné” teszi a leírást. Ezzel szemben a kvalitatív stratégia mind tudományfilozófiai, mind tudományetikai, mind kutatómódszertani szempontból megfelelő kereteket kínál a jelenség elemzése számára. A tematikus fókuszú (etnográfiai), a narratív (például biográfiai) és a valódi (mély)interjúk, a kvalitatív tartalomelemzések, illetve a diskurzuselemzések egyaránt alkalmas módszertani eszközök a fentiekben felsorolt célok és elvek érvényesítéséhez.

A választható kutatási stratégiák kapcsán tett megkülönböztetés persze inkább preferenciális, semmint kizárólagos jellegű. Ha úgy tesszük fel a kérdést, hogy „kvantitatív *vagy* kvalitatív stratégiát alkalmazzunk-e a politikai erőszak vizsgálata során?”, valójában egy hamis dilemmát vázolunk fel. Eleve nem csak ez a két stratégia áll rendelkezésre, hiszen kísérleti, összehasonlító és leíró módszerek is fellelhetők. Ráadásul a két stratégia különösebb teoretikus és metodológiai nehézségek nélkül, eredményesen keverhető egymással. A kevert módszertanú vizsgálatok már egyszerre kecsegtetnek a kategóriákba rendezett események és jellegzetességek közti stochasztikus (statisztikai) összefüggések, együttjárások és oksági viszonyok górcső alá vételével, valamint a jelenségek szubjektív összetevőit is tekintetbe vevő, érzékeny és árnyalt elemzés lehetőségével.

Újabb kihívást jelent a problematika primer/közvetlen és szekunder/közvetett vizsgálati mezejének elkülönítése (2), valamint az ehhez tudatosan igazodó kutatói önpozicionálás. A politikai erőszak jelenségének ugyanis kijelölhető egy olyan dimenziója, amelybe a konkrét erőszak-cselekedetek és -történetek, a fizikai (vagy akár nyelvi-szimbolikus) aktusok, események és eseménysorok, valamint az erőszakélmények és -tapasztalatok tartoznak. Ám a jelenségkörnek van egy másik, ettől elkülönülő dimenziója is. Ebbe a politikai és állami erőszakkal mint tudattartalommal, képzzettel, elvont/fogalmi szinten létező entitással kapcsolatos reflexív és interpretatív cselekedetek, a már önmagukban is a problematika megragadására, elhelyezésére és megértésére irányuló (diszkurzív) aktusok sorolhatók be.

A problematika „primer” vizsgálati mezejébe a terepmunkán alapuló (antropológiai/etnográfiai, hadsereg-szociológiai, vagy alkalmazott/praktikus célt szolgáló) kutatások, a biztonságpolitikai, hadtudományi, hadtörténeti elemzések, az inter-, multi- és transzdiszciplináris társadalomtudományi írások, az általános, illetve szakszociológiai összefüggésekre koncentrááló szövegek, illetve a szociálpolitikai és emberi jogi megközelítésű munkák helyezhetőek el. Ugyancsak inkább ide-sorolhatók a lelki sérülésekre, elszenvedett traumákra koncentrááló klinikai mély-interjú (vagy más módszertanú) pszichológiai, mentálhigiéniai és pszichiátriai vizsgálatok, az áldozatok körében végzett szociális munkát megalapozó és elősegítő, esetleg ilyen jellegű programok tapasztalatait összegző tanulmányok, illetve az *oral history* megközelítést érvényesítő történettudományi kutatások.

A „szekunder” kutatási mezőt többek közt a politikai erőszakkal kapcsolatos közbeszéd, politikai, tudományos és/vagy médiadiskurzus elemzését célul tűző vállalkozások, az erőszak történések emlékezetpolitikáját, köztéri-művészeti megjelenítését górcső alá vevő munkák, illetve a politikai erőszak, vagy valamely más, kapcsolódó kulcsfogalom (forradalom, rendőrállam, gyűlöletbeszéd) fogalomtörténetére fókuszáló vizsgálódások alkotják. Bár kevésbé tipikus elemként, illetve kevésbé definitív módon, de tulajdonképpen a „szekunder” mezőt gyarapítják a politikai és állami erőszakkal kapcsolatos percepciók, attitűdök, elvárások, félelmek (kérdőíves, fókuszcsoporthoz vagy interjú módszertanú) „lekérdezésén” alapuló tágabb, értékszociológiai jellegű, vagy szűkebb, kifejezetten és specifikusan a politikai kultúra sajátosságaira koncentrááló vizsgálatok is.

Ez a dichotóm felosztás persze nem több egy – erősen szimplifikáló jellegű – heurisztikai eszköznél a kutatói ambíciók tudatosítása céljából. A megkülönböztetés ebben a gondolatmenetben inkább pragmatikus, mint teoretikus funkciót tölt be. Elsősorban arra szolgál, hogy a politikai erőszak vizsgálatára vállalkozó tudós képes legyen végiggondolni saját alapállását, meghatározni kutatási tárgyának jellegét, valamint önnön megközelítésének irányát és alapvető tendenciáját. Ez ahhoz is hozzásegítheti, hogy választani tudjon a kapcsolódó diszciplínák kutatási gyakorlatából, elméleti bázisából és módszertanából, és megfelelő erőforrásokhoz jusson általuk.

A két mező ugyanakkor természetesen csak analitikusan választható el, és még analitikusan is csak a tárgyalás szemléletességét célzó jelentős leegyszerűsítés árán. Mert ahogy nem létezik egymástól teljesen elkülöníthető, a másik tényező behatásától intaktnak tekinthető, önmagára záródó entitásként tételezhető diskurzusmentes erőszak és erőszakmentes diskurzus,³ úgy nem létezik teljességgel értelmezéstől mentes történés és tapasztalat, és tapasztalattól független

³ Vö. Paul Ricoeur: Erőszak és nyelv. In Szabó Márton (szerk.): *Az ellenség neve*. Budapest, József, 1998. 124–136.

értelmezés sem. A két analitikusan képzett vizsgálati mező között ebből adódóan rengeteg kapcsolódás, átfedés, átjárás, sőt terjedelmes átmeneti övezet, széles „szürke zóna” van. Ráadásul az eddigieken felül léteznek (vagy létezhetnek) további, a vázolt kategorizációba integrálhatatlan tudományos irányok, kiindulópontok és megközelítések is.

A harmadik, és e helyütt utolsóként tárgyalt kihívás (3) a politikai erőszak kontingencia- és inherenciamodellje közti tudatos, (ön)reflexív választás szükségessége. Ezt a kollektív erőszakos konfliktusok kutatásában ma már klasszikusnak tekinthető tudományelméleti/pozicionális dilemmát Harry Eckstein fogalmazta meg.⁴ A dilemma lényege, hogy a politikai erőszakot tekinthetjük szokatlan, rendkívüli, a társadalom bevett működésétől és a közélet normál üzemmódjától élesen eltérő (vagyis kontingens) jelenségnek, vagy kezelhetjük az emberi együttélés és a hatalmi viszonyok dinamikájában folyamatosan benne rejlő, annak megszokott rendjéhez tartozó (inherens) sajátosságként is. A két modell ugyanakkor nem pusztán két eltérő kutatói alapállást takar. Sokkal inkább két eltérő megközelítést, sőt végső soron két egymástól élesen eltérő vizsgálati irányt foglal magában.

A kontingenciamodellen alapuló kutatások a politikai erőszak elemzésekor elsődlegesen annak tágabb kontextusára, történelmi, földrajzi, kulturális, demográfiai, illetve gazdasági kiváltó okaira koncentrálnak. Koncepcionális kiindulópontjuk, hogy valamilyen diszkontinuitást kell fellelniük a dolgok természetes folyásában. Valamilyen szokatlan jelenséget, egyensúlyhiányt, markáns negatív változást kell feltárniuk, mert csakis valamiféle törés, kiéleződő területi konfliktus, népesedési katasztrófa, felbomló társadalmi viszonyrendszer, mélyreható értékválság, felerősödő egyenlőtlenség, széles körű depriváció stb. vezethet el a kollektív erőszak kitöréséhez.

Az inherenciamodellre épülő vizsgálatok ezzel szemben a hatalomért és erőforrásokért versengő politikai szereplők, csoportok és rezsimek szembenállásának természetes velejárójaként interpretálják az ellentét súlyosbodását, továbbterjedését, és erőszakba fordulását. Koncepcionális kiindulópontjuk, hogy a politikai erőszak folyamatának adekvát megragadása csakis a politikai aktorok viselkedésének elemzésén keresztül lehetséges. A kontingenciamodell tehát alapvetően exogén, míg az inherenciamodell alapvetően endogén tényezőkől eredezteti és vezeti le az tárgyalt problematikát.

A kihívás kezelését ugyanakkor ezen esetben sem a dilemma teoretikus igényű feloldása, szigorú, egyértelmű, „vagylagos” eldöntése jelenti. A kutatók

⁴ Harry Eckstein: Theoretical approaches to explaining collective political violence. In Ted Robert Gurr (szerk.): *Handbook of political conflict: Theory and research*. New York, Free Press, 1980. 135–166.

részéről elegendő, ha a vizsgálat megkezdése előtt tudatosítják önmaguk számára, hogy a két modell közül melyik a meggyőzőbb számukra, illetve melyik az, amelynek elfogadására valamilyen szubjektív, meggyőződésbeli ok miatt inkább hajlanak. Ez aztán lehetővé teszi koncepcionális kiindulópontjuk reflektálttá, vizsgálati megközelítésük explicitté tételét. A konkrét kutatásban aztán a politikai erőszak komplex karakterének megfelelően akár keveredhet is a különböző kiváltó okok elemzése. A „külső” és „belső” faktorok figyelembevételét illetően azonban így már mind elméletileg, mind módszertanilag jóval tudatosabban jelölhetők ki a határok, és állapíthatók meg a hangsúlyok.

A politikai erőszak eltérő értelmezései: koncepciók és konceptualizációk

Szinte kivétel nélkül minden a politikai erőszak jelenségét, annak valamely dimenzióját, speciális típusát, karakteres megjelenési formáját vizsgáló kutató kénytelen szembesülni a problematika bonyolultságával, valamint az annak jelölésére használt fogalom homályosságával, elmosódottságával. A helyzetből (azaz a problématerület jelzett sajátosságából), valamint annak felismeréséből (vagyis a jelenség bonyolultságával és komplikált megragadhatóságával való szembenézésből) adódóan a kérdéskör irodalmában megfigyelhető, hogy a téma kapcsán megszólaló szerzők jelentős része bonyolult konceptualizációs, illetve fogalmi distinkciós erőfeszítésekre kényszerült gondolatmenete felvezetése és elhelyezése során.

A fogalomhasználat nehézségeivel, illetve a kifejezés bonyolultságával kapcsolatos eszmefuttatásokban több helyütt megjelenik, hogy a politikai erőszak nem csak, illetve nem elsődlegesen elemzési kategória, hanem gyakorlati, cselekvési, sőt közéleti karakterrel bíró terminus is. Walther Dieckmann koncepcióját⁵ alapul véve megállapíthatjuk, hogy a politikai erőszak fogalmának többértelműsége ideológiai poliszémiát is takar. Vagyis a terminus egyes jelentésrétegeire való nagyobb fogékonyság, a más lehetséges tartalmaival szemben érzett averzió, a bizonyos értelmezéseivel való azonosulás, és különösen valamely interpretáció vitahelyzetben való felvállalása legalább annyira összefügg a megszólaló eszmei, politikai-világnézeti pozíciójával, mint a fentiekben tárgyalt egyéb adottságokkal.

A *politikai erőszak* kifejezés voltaképp egy jelzős szerkezet, amely egyfelől egy főnévből képzett jelző alkalmazásával elvileg szűkíti és pontosítja az erőszak kategóriáját, másfelől pedig annak egy ily módon kijelölt specifikus részterületét

⁵ Walther Dieckmann: *Sprache in der Politik: Einführung in die Pragmatik und Semantik der politischen Sprache*. Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1969. 58–80.

hivatott lefedni. Ugyanakkor érdemes leszögezni, hogy a tárgyalás szempontjából releváns vonatkozási terület, azaz a politika és az erőszak érintkezési pontja, nem feltétlenül csak ebben a nyelvi formában fejezhető ki. Sőt, a már bevettnek mondható tudományos tradíciókat és elméleti konvenciókat tekintve az eddigiekben nem is kizárólag ebben a konceptuális-morfológiai mintázatban nyert tényleges kifejezést. A politika világába betörő, vagy a politika világában eleve jelen lévő, annak részét képező erőszakról, az erőszakcselekményekben vagy -történetekben rejlő „politikaiságról”, esetleg magának a „politikumnak” az erőszakosságáról, az erőszakhoz fűződő sajátos kapcsolatáról számos más fogalmi keretben lehet (illetve lehetett az eddigiekben) elméletileg magas színvonalon és/vagy tudományos megalapozottsággal beszélni.⁶

A másik vonás, amelyet nem árt kiemelni, hogy a „politikai” jelzőnek az erőszak fogalma mellé helyezése egyáltalán nem probléma nélküli diszkurzív megismerési aktus. Ez a kategóriaalkotás nem minden bölcséleti-teoretikus, illetve szűkebben politikafilozófiai és -elméleti pozíció irányából tekinthető üdvösnek, indokoltnak, sőt még csak elfogadhatónak sem.⁷

A harmadik aláhúzendó sajátosság, hogy bár elvileg az erőszak fogalma a tágabb kategória (nemfogalom), míg a politikai erőszak kifejezés a szűkebb

⁶ Csupán egy példát említve: Walter Benjamin elvont, ám saját gondolatmenetébe beágyazottan azért értelmezhető jelentésű jelzős szerkezetpárja, a „mitikus erőszak” és az „isteni erőszak” oppozíció *Az erőszak kritikája* című műben több helyütt is közéleti cselekvésekre, történetekre vonatkozik, illetve vonatkozatható. Vö. Walter Benjamin: *Az erőszak kritikájáról*. In Walter Benjamin: *Angelus Novus. Értekezések, kísérletek, bírálatok*. Budapest, Magyar Helikon, 1980. 27–56.

⁷ A talán a legismertebb, legmarkánsabb ellenpélda Hannah Arendt elmélete. Arendtnél ugyanis a „politikaiság” mint a (körülményektől) független, (szellemileg és morálisan) önálló, (döntéseikben) tudatos polgárok közös(ségi) célú együttes cselekvésében megnyilvánuló minőség tulajdonképpen semmilyen módon nem képes találkozni, érintkezni, átfedésbe kerülni az erőszakkal. Sőt, ha a két kifejezés valamilyen nyelvi szerkezetben való elrendezésének arendti elméletbe ágyazott, vagy az arendti elméletből levezethető módját próbáljuk meghatározni, akkor vélhetően az oximoronjellegű (azaz a jelző és a jelzett szó nyilvánvaló ellentétén alapuló) kapcsolat lenne a legmegfelelőbb elgondolás a „politikai” „erőszak” viszonyára nézve. Vö. Hannah Arendt: *On violence*. London, Allen Lane and Penguin, 1970. Ugyan más irányból, de hasonlóképpen problematikus a két terminus egymás mellé helyezése a Carl Schmitt-i elmélet alapján. A *politische* jelző itt ugyanis kulcsfogalomként válva főnevesül („*das Politische*”-ként). Az ily módon képzett terminus értelmi tere ugyanakkor a „politikum” terrénjának újszerű jelölőjeként a vonatkozási terület azonosíthatósági kritériumán (barát-ellenség oppozíció) keresztül voltaképp eleve magában foglalja, konstitutív jelentésemeként tartalmazza az „erőszak” (folyamatosan küszöbön álló lehetőségének) mozzanatát. Az ellenség meghatározásának aktusát inherens és eminens politikai logikaként leíró tézis ugyanis szorosan hozzákapcsolja az ily módon meghatározott személyek, csoportok, szervezetek, államok esetében az őket akár létükben is fenyegető tettek végrehajtását, az ölés lehetőségét, végső soron pedig magát a tág értelemben vett erőszakot a politikumhoz – nem nagyon hagyva teret a valamiféle specifikált „politikai” erőszak mint fogalmilag különálló altípus számára.

értelmű terminus (fajfogalom), valójában az utóbbi is előbbihez hasonlóan homályos, összetett, sokjelentésű, ellentmondásos, rendkívül eltérő módokon értett és egymástól erősen eltérő formákban definiált elnevezés. Ez persze nem nevezhető igazán meglepőnek. Ebben az esetben ugyanis egy „lényegileg vitatott/vitatható” fogalom (*essentially contested concept*), vagyis az „erőszak” mellé szűkítés-pontosítás céljából egy másik lényegileg vitatott/vitatható fogalomból (a „politika”) képzett jelző kerül. Ez pedig nem ítéhető eleve sikerre rendeltetett vállalkozásnak.

C. A. J. Coady 2008-as, a politikai erőszak és a moralitás összetett viszonyrendszerét boncolgató monográfiájában a politikára alkalmazott, a politikai cselekvések és folyamatok értelmezésébe bevont erőszakfogalom három fő definíciós mintázatát különbözteti meg.⁸ Az egyiket „tág” (*wide*), a másikat „korlátozott-leszűkített” (*restricted*), a harmadikat pedig „legitimitás-központú” (*legitimate/legitimidist*) felfogásnak nevezi.⁹ A közéleti történésekre alkalmazott „tág” erőszakfogalom Coady szerint kiterjed a károkozás személytelen, társadalmi-strukturális mechanizmusaira (egyenlőtlenség, kizsákmányolás, diszkrimináció, elnyomás) is. A „korlátozott-leszűkített” fogalomhasználat a szerző értelmezése szerint ezzel szemben a konkrét fizikai károkozás mozzanatát szabja meg kritériumként, míg a „legitimitás-központú” felfogás a jogosnak, igazoltnak ítélt és/vagy állami autoritás által alkalmazott erőalkalmazásként nem is tekinti erőszaknak az illegális/illegitim és/vagy felhatalmazás nélküli szereplők által végrehajtott tetteket.¹⁰

Coady a fogalom eltérő használati és meghatározási módozataiban rejlő ideológiai poliszémiát is kidomborítja. Megállapítása szerint a „tág” meghatározás a fennálló rendet „strukturálisan erőszakosnak”, azaz igazságtalannak és elnyomónak tekintő, illetve az azzal szembeni erőszakos fellépést legitimálni igyekvő baloldali gondolkodáshoz kapcsolódik. (Bár megítélése szerint ez a definíciós irány akár a radikális/szélsőséges jobboldali diskurzusokkal is kompatibilis lehet). A „szűk”, vagy inkább „korlátozott hatókörű” értelmezést ugyanakkor alapvetően liberális előfeltevéseken nyugvó, illetve liberális diskurzusokba illeszkedő alakzatként jellemzi. A „legitimitás-központú” koncepciót pedig a jobboldali és/vagy konzervatív alapállású retorikával hozza fedésbe.¹¹

⁸ C. A. J. Coady: *Morality and political violence*. Cambridge – New York, Cambridge University Press, 2008.

⁹ Coady (2008): i. m. 22–41. Ugyanakkor hivatkozik egy korábbi, a Grundy–Weinstein szerzőpárostól származó hármas felosztásra is, amely a kiterjesztett-átfogó (*expansive*), a megfigyelői (*observational*) és a szűk (*narrow*) interpretációkat különböztette meg. Lásd Kenneth W. Grundy – Michael A. Weinstein: *The ideologies of violence*. Columbus, OH, Merrill, 1974.

¹⁰ Coady (2008): i. m. 22–24.

¹¹ Uo.

A fogalom „megszüntethetetlen” homályosságának és többértelműségének végső soron van egy merőben funkcionális, tulajdonképpen pozitív vonatkozása. Mégpedig az, hogy több eltérő kifejezés ütköztetése helyett egy, sokféle jelentés felvételére képes nyelvi forma használatával voltaképp „összeköti”, közös kommunikációs folyamatban integrálja a feleket, annak ellenére is képessé téve azokat a másik megnyilatkozásaira való reagálásra/reflektálásra, hogy társadalmi, politikai-ideológiai, földrajzi-kulturális-nyelvi, vagy tudományos-diszciplináris pozíciójukból adódóan a jelenség egészen eltérő értelmezési-érzékelési regiszterekben mozognak.¹²

¹² Vö. Dieckmann (1969): i. m. 58–80.

Irodalomjegyzék

- Arendt, Hannah: *On violence*. London, Allen Lane and Penguin, 1970.
- Benjamin, Walter: Az erőszak kritikájáról. In Walter Benjamin: *Angelus Novus. Értekezések, kísérletek, bírálatok*. Budapest, Magyar Helikon, 1980. 27–56.
- Coady, C. A. J.: *Morality and political violence*. Cambridge – New York, Cambridge University Press, 2008.
- Dieckmann, Walther: *Sprache in der Politik: Einführung in die Pragmatik und Semantik der politischen Sprache*. Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag, 1969.
- Eckstein, Harry: Theoretical approaches to explaining collective political violence. In Ted Robert Gurr (szerk.): *Handbook of political conflict: Theory and research*. New York, Free Press, 1980. 135–166.
- Grundy, Kenneth W. – Michael A. Weinstein: *The ideologies of violence*. Columbus, OH, Merrill, 1974.
- Ricoeur, Paul: Erőszak és nyelv. In Szabó Márton (szerk.): *Az ellenség neve*. Budapest, Jósöveg, 1998. 124–136.